

2.11.2018

EOAK/1990/2017

Beslutsfattare: Justitieombudsman Petri Jääskeläinen

Föredragande: Referendarieråd Mikko Sarja

EN ÅLDRINGS RÄTT TILL EN SVENSKSPRÅKIG VÅRDPLATS

1 KLAGOMÅLET

Klaganden bad om utredning av Kyrksläotts kommuns SAS-grupps anvisning av vårdplats på finskspråkigt vårdhem. Klaganden var missnöjd med det att hennes anhörig och intressebevakningshuvudman inte hade erbjudits dygnet runt -vård på sitt modersmål. Klienten hade erbjudits en vårdplats inom i lagen utsatt tid men denna plats motsvarade dock inte klientens språkliga behov, varför den inte kan beaktas som tillräcklig.

2 UTREDNING

Kyrksläotts kommun gav en utredning 2.6.2017 och klaganden gav ett bemötande 31.7.2017. Av handlingarna framgår bland annat följande.

Av utredningen framgår att vård- och omsorgsnämnden beslöt den 27.5.2014 att konkurrensutsätta dygnet runt -serviceboende tillsammans med Esbo, Grankulla och Karviainen. Tiden för kontraktet skulle gälla från 1.1.2015 till 31.12.2021. Förutsättningen var att Kyrksläotts kommun skulle köpa tjänster där inneboende kunde få service på båda inhemska språken. Dessutom hade klienterna rätt att använda servicesedel för att kunna välja bland andra alternativ.

De vårdenheter som kunde ge anbud fanns i Esbo, Grankulla, Kyrkslätt, Vihtis, Karkkila, Helsingfors, Hyvinge, Ingå, Lojo, Nurmijärvi, Raseborg, Sjundeå och Vanda. Kyrksläotts kommun har gjort kontrakt med tretton (13) producenter varav en (1) producent är svenskspråkig. De andra producenterna lovar att de inneboende får service på svenska.

Kyrksläotts kommun gör årligen auditering till dessa vårdhem och samarbete med de kommuner/städer var vårdhemmen finns. Efter varje besök skrivs en utförlig rapport till Regionförvaltningsverket. Auditeringsbesök gjordes till vårdhemmet Tammikartano 28.11.2016. Rapporten gav inte anledning till vidare utredning. Personalen kan ge service på de båda inhemska språken. Då reklamation förekommer vidtar kommunen åtgärder.

Servicen för äldre i Kyrksläotts kommun har genomgått en stor förändring under år 2016 och 2017. Bland annat har hälsocentralens sjukhus lagts ner och servicen köps nu från Esbo nya sjukhus. Dessutom har andra, nya tjänster, som stöd för äldre utvecklats.

Kommunen bestrider inte händelseförloppet som har beskrivits i klagomålet. Kommunen är väl medveten om sina skyldigheter och ämnar i framtiden prioritera svenska språkets ställning i följande konkurrensutsättning.

Kyrksläotts kommun har gjort SAS-beslut den 15.12.2016 om långvarig vård dygnet runt för klagandens anhörig utgående från de uppgifter som kommit fram vid ansökningen av dygnet runt vårdplats. Beslutet om dygnet runt vårdplats gjordes 15.12.2016 och en plats har kunnat anvisas fr. o. m 1.3.2017 vilket fullföljer direktiven (tre månader). Tyvärr måste kommunen medge att grundlagens 17 § inte har uppfyllts på grund av brister i serviceutbudet vid detta tillfälle.

Eftersom Kyrksläotts kommuns service varit under förändring har kommunen också varit tvungen att göra beslut, som kanske inte stöder uttalad önskan. Beslutet om platsen gjordes eftersom klienten redan bodde på denna plats och dessutom hade det inte framkommit klagomål i ärendet. Eftersom klienten är svenskspråkig och det har framkommit önskemål om svensk vårdplats har kommunen också uttalat att den strävar till att få en plats på det enda svenskspråkiga vårdhemmet Villa Rosa, vilken finns i Raseborg. Det här är uttalat till klienten och anhörig samt till intressebevakaren. Dessutom är det också uttalat att vid nästa konkurrensutsättning av dygnet runt serviceboende skall svenska språket prioriteras. Viljan finns att varje kommuninvånare skall få sin rätta plats men eftersom kommunen har endast ett svenskt vårdhem att tillgå är kommunen tvungen att vänta att en ledig plats kommer till deras förfogande.

Varje vårdhem meddelar alltid kommunens representant i SAS-arbetsgruppen då en vårdplats blivit ledig. Kyrksläotts kommun fick meddelande om en ledig plats på vårdhemmet Villa Rosa och kommunen gav sitt svar direkt den 5.5.2017. Platsen reserverades för klagandens anhörig. Platsen fastställdes efter att klientens anhöriga gett sitt godkännande. Enligt överenskommelse flyttade klienten till vårdhemmet Villa Rosa den 8.5.2017.

Av bemötandet framgår att klaganden är mycket nöjd och lyckligt över att hennes anhörig relativt snabbt efter att klagomålet till justitieombudsmannen skickades in fick en svenskspråkig vårdplats. Dock är det klart att kommunen inte i tillräcklig utsträckning hittills har tillgodosett den äldre befolkningens rätt till vårdplats på det språk de väljer, då vårdplatser har upphandlats. Den auditeringsprocess som nämns i utredningen verkar inte tillförlitlig, eftersom klagandens och hennes anhörigs egna erfarenheter inte överensstämmer med auditeringsprocessens slutsatser.

3 AVGÖRANDE

3.1 Rättsregler

3.1.1 Grundlagen

Enligt 6 § 1 mom. är alla lika inför lagen. Ingen får enligt 2 mom. utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person.

Enligt 17 § 1 mom. är Finlands nationalspråk finska och svenska. Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk ska tryggas enligt 2 mom. genom lag. Det allmänna ska tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällseliga behov enligt lika grunder.

Enligt 19 § 1 mom. har alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Enligt 2 mom. skall genom lag var och en garanteras rätt att få sin grundläggande försörjning tryggad vid arbetslöshet, sjukdom, arbetsförmåga och under ålderdomen samt vid barnafödelse och förlust av en försörjare. Enligt 3 mom. skall det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Det allmänna skall också stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt.

Enligt 22 § skall det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

3.1.2 Diskrimineringslagen

Enligt 8 § 1 mom. får ingen diskrimineras på grund av ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person. Diskriminering är förbjuden oberoende av om den grundar sig på ett faktum eller ett antagande i fråga om personen själv eller någon annan.

Enligt 10 § ska direkt diskriminering anses förekomma när någon på grund av en omständighet som gäller honom eller henne som person behandlas på ett ofördelaktigare sätt än någon annan har behandlats, behandlas eller skulle behandlas i en jämförbar situation.

Enligt 13 § ska indirekt diskriminering anses förekomma när regler, kriterier eller förfaringsätt som framstår som jämlika kan komma att missgynna någon på grund av en omständighet som gäller honom eller henne som person, om inte regeln, kriteriet eller förfaringsättet har ett godtagbart syfte och medlen för att nå detta syfte är lämpliga och behövliga.

3.1.3 Språklagen

Enligt 10 § 1 mom. har var och en i kontakter med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter rätt att använda finska eller svenska. Myndigheterna skall dessutom ordna möjlighet för den som skall höras att bli hörd på sitt eget språk, finska eller svenska.

Enligt 18 § 1 mom., har någon enligt lag rätt att använda sitt eget språk och är myndighetens språk eller handläggningsspråket ett annat, skall myndigheten ordna avgiftsfri tolkning, om den inte själv sköter tolkningen eller om inte något annat följer av 2 mom. En part som i ett ärende som avses i 15 (tvistemål) och 16 § (ansökningsärende) önskar tolkning skall enligt 2 mom. själv på egen bekostnad skaffa tolk, om inte domstolen med beaktande av ärendets art beslutar något annat.

I 20 § stadgas om rätten att få översättning av expeditioner och andra handlingar.

3.1.4 Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården

Enligt 4 § 1 mom. har en klient rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande utan diskriminering från den som lämnar socialvård. Klienten ska bemötas så att hans eller hennes människovärde inte kränks och så att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras. När socialvård lämnas ska klientens önskemål, åsikt, fördel och individuella behov samt modersmål och kulturella bakgrund enligt 2 mom. beaktas. Bestämmelser om klientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheterna finns enligt 3 mom. i 10, 18 och 20 § språklagen. Bestämmelser om kommunernas och samkommunernas skyldighet att lämna socialvård på finska och svenska finns i socialvårdslagen.

Enligt förarbetena till denna lag fogas till paragrafen ett nytt moment om klientens rätt att inom socialvården använda finska och svenska samt att bli hörd och få expeditioner enligt eget val på finska eller svenska. Momentet är en hänvisning till 10, 18 och 20 § i språklagen. Bestämmelsen är till sin karaktär förtydligande. Den gäller de rättigheter som en klient inom socialvården har i kontakt med socialvårdens myndigheter. Bestämmelsen gäller inte tjänster inom socialvården. För tydlighetens skull föreslås att i

paragrafen tas in en hänvisning till socialvårdslagen (710/1982), i vilken bestäms om kommunens skyldighet att ordna socialvård så att klienten inom socialvården får socialvård på det språk han eller hon väljer, finska eller svenska (RP 92/2002 rd, s. 121).

3.1.5 Socialvårdslagen

Enligt 4 § 1 mom. (punkt 5) ska vid bedömningen av det som ligger i klientens intresse hänsyn tas till hur olika tillvägagångssätt och lösningar bäst tryggar beaktande av den språkliga, kulturella och religiösa bakgrunden.

I 21 § stadgar man om boendeservice och i 22 § om service på en institution.

Enligt 30 § 1 mom. har klienten rätt att av den som tillhandahåller socialvården få högklassig socialvård och ett gott bemötande utan diskriminering. Klienten ska bemötas så att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras och människovärde inte kränks.

Enligt 61 § 2 mom. upphävs genom denna lag socialvårdslagen (710/1982). Den upphävda lagens 2 kap., 27 d, 27 e, 40 och 41 § samt 5 och 8 kap. förblir dock i kraft. Enligt 40 § 2 mom. i socialvårdslagen (710/1982) skall socialvård i tvåspråkiga kommuner och samkommuner som omfattar tvåspråkiga eller både finsk- och svenskspråkiga kommuner lämnas på kommunernas och samkommunernas båda språk så att klienten blir betjänad på det språk han eller hon väljer, antingen finska eller svenska.

3.1.6 Lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre

Enligt 2 § 1 mom. föreskrivs i denna lag om 1) kommunernas skyldighet att se till att den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand stöds och att tillgången till social- och hälsovårdstjänster som äldre personer behöver tryggas i kommunerna, 2) utredning av äldre personers servicebehov och tillgodoseende av det, 3) säkerställande av kvaliteten på tjänster som ordnas för äldre personer. På de frågor som avses i 1 mom. tillämpas denna lag enligt 2 mom. utöver det som föreskrivs om dem i 1) socialvårdslagen och 9) lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

Enligt 7 § 1 mom. ska kommunen ordna socialservicen för sin äldre befolkning så att servicen till innehåll, kvalitet och omfattning uppfyller de krav som denna befolknings välbefinnande, sociala trygghet och funktionsförmåga ställer. Servicen ska ordnas på ett sådant sätt att den är tillgänglig på lika villkor för den äldre befolkningen i kommunen.

I 8 § stadgas om språk som service ska tillhandahållas på. Tvåspråkiga kommuner och samkommuner som omfattar tvåspråkiga eller både finsk- och svenskspråkiga kommuner ska enligt 1 mom. ordna denna service på finska och svenska så att de som anlitar servicen blir betjänade på det språk de väljer. Bestämmelser om rätten att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om rätten till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheterna finns i 10, 18 och 20 § i språklagen.

I motiveringarna till denna bestämmelse konstateras att de språkliga rättigheterna är särskilt viktiga för äldre, eftersom hög ålder och minnessjukdom gör att människans förmåga att använda något annat språk än sitt moders-mål försämras. Bestämmelsen motsvarar 40 § 1 mom. i socialvårdslagen och 6 § 1 mom. i hälso- och sjukvårdslagen (RP 160/2012 rd, s. 40).

Enligt 13 § 1 mom. ska kommunen ordna högkvalitativa social- och hälsovårdstjänster för äldre personer i rätt tid och i tillräcklig omfattning med tanke på dessa personers servicebehov.

Enligt 14 § 2 mom. ska äldre personer ges social- och hälsovårdstjänster som garanterar långvarig vård och omsorg på ett sådant sätt att de kan uppleva att deras liv är tryggt, betydelsefullt och värdigt och att de kan upprätthålla sociala kontakter och delta i meningsfull verksamhet som främjar och upprätthåller deras välbefinnande, hälsa och funktionsförmåga.

Enligt 18 § 2 mom. ska beslut om beviljande av annan än brådskande socialservice fattas utan ogrundat dröjsmål efter det att en skriftlig eller muntlig ansökan har inkommit. En äldre person har rätt att få annan än brådskande socialservice som beviljats honom eller henne utan ogrundat dröjsmål och senast tre månader efter det att beslutet fattades.

3.2 Bedömning

Enligt den tillämpliga lagstiftningen ska tvåspråkiga kommuner ordna socialvård för äldre på finska och svenska så att de som anlitar servicen blir betjänade på det språk de väljer. Klientens modersmål ska således beaktas när socialvård lämnas.

De allmänna grundläggande språkliga rättigheterna och diskrimineringsförbudet t.ex. på grund av språk samt de skyldigheter som de medför för myndigheterna, i detta fall för kommunen, ska också beaktas vid tolkningen av skyldigheten att ordna socialvårdstjänster. Sålunda kan situationen anses vara problematisk även med tanke på den som en grundläggande rättighet tryggnade jämlikheten, om personer som behöver socialvård, av språkliga skäl blir bemötta på olika sätt – trots att det nu inte är fråga om det att en svenskspråkig klient inte alls hade fått socialvård utan det är frågan om servicens språk och således kvalitet. Jämlikhetsprincipen innebär inte enbart förbud mot diskriminering utan också en strävan efter faktisk jämlikhet (se RP 309/1993 rd).

Jag poängterar att kommunen självant bör se till att de språkliga rättigheterna och jämlikheten tillgodoses. Att hänvisa till att svenskspråkiga vårdplatser inte finns att tillgå är således inte en giltig orsak att inte erbjuda en plats på det språk klienten väljer.

Äldre personer som får långtidsvård ska kunna uppleva att deras liv är tryggt, betydelsefullt och värdigt. De ska ges möjlighet att upprätthålla sociala kontakter och delta i meningsfull verksamhet som stöder deras välbefinnande, hälsa och funktionsförmåga. Språket spelar en viktig roll i detta sammanhang. Det är frågan om socialvårdens och äldreomsorgs kvalitet och språket är ett mycket centralt kvalitetskrav. Det är ytterst viktigt att personalen och klienten kan samtala och förstå varandra. De språkliga rättigheterna är särskilt viktiga för äldre eftersom hög ålder och minnessjukdom gör att människans förmåga att använda något annat språk än sitt modersmål försämras.

Enligt min åsikt kan man inte tala om socialvårdens eller äldreomsorgs goda kvalitet, om servicen inte är tillgänglig på svenska för klienter vars modersmål är svenska och som väljer att ha service på detta språk. Inte heller kan man i sådan situation påstå att klientens modersmål har beaktats.

I detta fall framgår av ansökningens bilaga ("egna önskningsangående vårdplatsen") att klienten hade ansökt en svenskspråkig vårdplats och framfört att det viktigaste kriteriet var rätten till vården på eget modersmål. Sedan har emellertid konstaterats att det viktigaste är att först överhuvudtaget få någon vårdplats och därefter är det möjligt att köa svenskspråkiga platser. Kommunen för sin del har i sin utredning framfört att beslutet om vårdplatsen gjordes eftersom klienten redan bodde på denna samma plats och dessutom hade det inte framkommit klagomål i ärendet. Eftersom klienten var svenskspråkig och det hade framkommit önskemål om svensk vårdplats hade kommunen strävat till att få en plats på det enda svenskspråkiga vårdhemmet, och detta hade lyckats ganska snabbt.

På grund av detta kan man få den uppfattningen att klienten först accepterade även en finskspråkig vårdplats, åtminstone i början, och kommunen hade fattat beslutet utgående från de uppgifter som kommit fram vid ansökningen, och därefter vidtagit åtgärder för att få en svenskspråkig vårdplats för klienten. Förmodligen hade resursfrågan, dvs. att det inte fanns lediga svenskspråkiga vårdplatser, i första skede påverkat beslutsfattandet i detta fall. På grund av det tillgängliga materialet kan jag emellertid inte närmare bedöma resursfrågan. Kommunen har dock meddelat att den i framtiden ämnar prioritera svenska språkets ställning i följande konkurrensutsättning.

3.3 Slutsats

Min slutsats är att ärendet inte förutsätter ytterligare åtgärder från min sida än att jag fäster kommunens uppmärksamhet vid det ovan sagda.